

### **Список бібліографічних посилань**

1. Зелянина А. Н., Падун М. А. К проблеме посттравматического личностного роста: современное состояние и перспективы. *Психологические исследования*. 2017. Т. 10, № 53. С. 4.

2. Магомед-Эминов М. Ш. Феномен экстремальности. М. : Психологический Ассорт, 2008. 218 с.

3. Падун М. А., Котельникова А. В. Психическая травма и картина мира: теория, эмпирия, практика. М. : Ин-т психологии РАН, 2012. 135 с.

*Одержано 13.03.2018*

*Представлены результаты исследования посттравматического личностного роста и базисных убеждений у участников АТО.*

**Ключевые слова:** травма, посттравматический личностный рост, базисные убеждения, участники боевых действий.

---

УДК 159.9.072.43

**Олена Григорівна ШАХОВА,**

кандидат біологічних наук,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7860-6972>

### **ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ПІДЛІТКІВ**

*У роботі представлені результати дослідження гендерних аспектів захисних механізмів психіки підлітків. Установлено, що підлітки незалежно від статі активно використовують заперечення, гіперкомпенсацію і раціоналізацію. Хлопчики частіше дівчаток використовують такі більш архаїчні і менш продуктивні захисти як заперечення і придушення, наслідком чого, мабуть, і є більша загальна напруженість всіх психологічних захистів у хлопчиків у порівнянні з дівчатками.*

**Ключові слова:** гендер, захисні механізми психіки, підлітки.

В сучасному світі відбувається суттєва трансформація традиційних зразків мужності і жіночності, що створює серйозні труднощі на шляху гендерної ідентифікації підлітків. Процес гендерної ідентифікації відбувається на тлі дії механізмів психологічного захисту, що підтримують цілісність і психічний гомеостаз

особистості [1]. З огляду на важливу роль функціонування та подальшого становлення захисних механізмів психіки в процесі гендерної ідентифікації підлітків в умовах сучасного мінливого світу, метою цього дослідження було вивчення гендерних аспектів захисних механізмів психіки підлітків. У дослідженні взяли участь 50 осіб у віці від 15 до 17 років. Рівень напруженості основних психологічних захистів, ієрархію системи психологічного захисту і загальну напруженість основних захистів підлітків досліджували за допомогою опитувальника Плутчика-Келлермана-Конте.

Згідно з отриманими даними, як у хлопчиків, так і у дівчаток найбільш високий індекс напруженості виявлено у психологічного захисту «заперечення», а найменший – у «заміщення» (таблиця 1). І у хлопчиків і у дівчаток також високі індекси напруженості захистів «гіперкомпенсація, реактивні утворення» і «раціоналізація, інтелектуалізація». Дані таблиці свідчать про використання підлітками широкого репертуару захисних механізмів для протекції від переживання тривоги. Відсутність ригідності психологічних захистів є важливою передумовою можливості адаптації до широкого спектру психотравмуючих ситуацій.

Таблиця 1

**Напруженість механізмів психологічного захисту підлітків  
( $M \pm m$ )**

| <b>Механізми<br/>психологічного<br/>захисту</b> | <b>Хлопчики</b>  | <b>Дівчата</b>   | <b>t</b> |
|-------------------------------------------------|------------------|------------------|----------|
| Заперечення                                     | 77,26 $\pm$ 2,63 | 68,38 $\pm$ 2,64 | 2,38 *   |
| Подавлення                                      | 63,40 $\pm$ 2,76 | 55,25 $\pm$ 2,44 | 2,21 *   |
| Регресія                                        | 59,31 $\pm$ 2,96 | 52,38 $\pm$ 1,87 | 1,98     |
| Компенсація                                     | 60,43 $\pm$ 3,36 | 52,59 $\pm$ 3,91 | 1,52     |
| Проекція                                        | 50,50 $\pm$ 3,27 | 48,55 $\pm$ 2,10 | 0,50     |
| Заміщення                                       | 28,43 $\pm$ 2,39 | 31,05 $\pm$ 2,34 | 0,78     |
| Раціоналізація<br>і Інтелектуалізація           | 67,39 $\pm$ 2,77 | 64,14 $\pm$ 2,62 | 0,85     |
| Гіперкомпенсація<br>і Реактивні утворення       | 67,83 $\pm$ 2,35 | 65,19 $\pm$ 3,60 | 0,61     |
| Загальна напруженість<br>всіх захистів          | 58,90 $\pm$ 1,20 | 54,45 $\pm$ 1,25 | 2,57 *   |

Примітка: \* – рівень значимості  $p < 0,05$ .

Як у хлопчиків, так і у дівчаток загальна напруженість всіх психологічних захистів перевищує 50 %, при цьому індекс загальної напруженості захистів у хлопчиків достовірно вище, ніж у дівчаток, за рахунок заперечення й подавлення. Ці дані дозволяють припускати наявність у підлітків невіршених зовнішніх і внутрішніх конфліктів, більш виражених у хлопчиків. У стресових ситуаціях підлітки обох статей вибірки даного дослідження найчастіше використовують заперечення, гіперкомпенсацію і раціоналізацію, а найрідше – заміщення.

Заперечення – це ранній спосіб справлятися з неприємностями – відмова прийняти їх існування. Ця реакція – відгомін архаїчного процесу, що минає корінням в дитячий егоцентризм, коли пізнанням управляє до логічне переконання: «Якщо я не визнаю цього, значить, це не сталося» [2, с. 132]. Реактивні утворення нерідко ототожнюють з гіперкомпенсацією: особистість запобігає прояву неприємних або неприйнятних для неї думок, почуттів або вчинків шляхом перебільшеного розвитку протилежних прагнень. Реактивне утворення часто використовується, якщо людина відчуває ворожі почуття і агресивні імпульси, але на досвіді перевірено, наскільки небезпечно не вміти тримати їх в руках [2]. Дія інтелектуалізації проявляється в заснованому на фактах надмірно «розумовому» способі подолання конфліктної або фруструючої ситуації без переживань. Н. Мак-Вільямс відносить інтелектуалізацію до вторинних (вищого порядку, більш зрілих) захисних механізмів, які здійснюють певні трансформації одного із параметрів – думок, почуттів, відчуттів, поведінки або деякої їх комбінації [2].

Отримані нами результати узгоджуються з даними вітчизняних і зарубіжних дослідників [3; 4]. Згідно дослідженням А. Б. Карпова, інтелектуалізація розвивається вже в ранньому підлітковому віці [3], її утворення прийнято співвідносити з фрустрацією, яка пов'язана з невдачами в конкуренції з однолітками: абстрактні дискусії і міркування на релігійні та філософські теми дозволяють ефективно уникати тілесних переживань, конфліктних почуттів і ідей, не вирішуючи конкретне завдання, яке поставлене реальністю. Деякі дослідники відносять інтелектуалізацію та подавлення до типово «чоловічих» форм захисної поведінки, незалежно від віку обстежуваного, репертуар «жіночих»

захисних механізмів включає в себе регресію, компенсацію і реактивні утворення [5].

Дівчатка-підлітки вибірки нашого дослідження використовують як «жіночі» захисні механізми (реактивні утворення), так і «чоловічі» (інтелектуалізація). У той же час, хлопчики використовують як «чоловічі» захисти (подавлення і інтелектуалізація), так і «жіночі» (реактивне утворення). Ці результати свідчать про відсутність гендерно-специфічних механізмів психологічного захисту у підлітків вибірки нашого дослідження.

Подібні результати, що вказують на відсутність виражених гендерних відмінностей у сучасних підлітків, отримані Волочковою і Федяєвою [6]. Встановлено, що більшості підлітків-хлопчиків (88 %) і підлітків-дівчаток (75 %) властиві в рівній мірі ознаки як маскулінності, так і фемінінності, що вказує на приналежність до андрогіна. Андрогінія розуміється як емансипація обох статей, інтеграція жіночого емоційно-експресивного стилю з чоловічим інструментальним стилем діяльності. Автори вважають, що андрогінність вельми сприятлива для успішної соціалізації особистості. Індивіди, які мають одночасно маскулінні і фемінінні риси при адекватній статевій самосвідомості та виразної статевої ідентичності, дозволяють собі менш жорстко дотримуватися статево-рольових норм, бути вільними від соціальних стереотипів, вільніше переходити від традиційного жіночих занять до чоловічих і навпаки.

Таким чином, сучасні підлітки в стресових умовах активно використовують такі механізми психологічного захисту, як заперечення, гіперкомпенсація і раціоналізація, незалежно від статі. Хлопчики частіше дівчаток використовують такі більш архаїчні і менш продуктивні захисти як заперечення і придушення, наслідком чого, мабуть, і є більша загальна напруженість всіх психологічних захистів у хлопчиків у порівнянні з дівчатками.

### **Список бібліографічних посилань**

1. Исаева Е. Р. Защитно-совладающий стиль личности: анализ взаимоотношений копинга и психологической защиты. *Российский научный журнал*. 2009. № 3 (10). С. 40–46.
2. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика: понимание структуры личности в клиническом процессе. М. : Класс, 1998. 480 с.
3. Соловьева А. В. Психологическая защита в подростковом возрасте: сущность, содержание, причины. М. : ФЛИНТА, 2013. 184 с.

4. Фрейд А. Теория и практика детского психоанализа / пер. с англ. М. : Эксмо-Пресс, 1999. 400 с.

5. Дворянчиков Н. В., Носов С. С., Саламова Д. К. Половое самосознание и методы его диагностики. М. : Флинта ; Наука, 2011. 150 с.

6. Волčkова Н. И., Федяева М. В. Особенности гендерной идентичности у современных подростков. *Гуманитарные научные исследования*. 2012. № 6. URL: <http://human.snauka.ru/2012/06/1427> (дата звернення: 09.03.2018).

Одержано 11.03.2018

*В работе исследовали гендерные аспекты защитных механизмов психики подростков. Установлено, что подростки независимо от пола активно используют отрицание, гиперкомпенсацию и рационализацию. Мальчики чаще девочек прибегают к таким древним и менее продуктивным защитам как отрицание и подавление, следствием чего, по-видимому, и является большая общая напряженность всех психологических защит у мальчиков по сравнению с девочками.*

**Ключевые слова:** гендер, защитные механизмы психики, подростки.

---

УДК 159.923:316.62

**Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,**

кандидат педагогічних наук, перший проректор

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

## **ОСОБИСТІСТЬ ПРАВООХОРОНЦЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПРАВООХОРОННОЇ ГАЛУЗІ**

*Розглянуто проблему формування особистості правоохоронця. Наголошено на актуальності і практичній значущості вивчення та формування різних компетенцій, у тому числі спеціальних компетенцій, зокрема прогностичної компетенції та здатності до інноваційної діяльності, необхідних для виконання професійної діяльності поліцейських. Зазначено, що перед системою освіти на всіх її етапах стоїть завдання орієнтації на формування та розвиток навичок і компетенцій, необхідних для інноваційної діяльності.*